



Justis- og beredskapsdepartementet

Sendt elektronisk

Deres ref.: 21/4559

Dato: 3. januar 2022

Vår ref.: 314529

Høring - endringer i politiloven, politiregisterloven og politiregisterforskriften - PSTs etterretningsoppdrag og bruk av åpent tilgjengelig informasjon

1 INNLEDNING

Advokatforeningens tillitsvalgte advokater utfører et omfattende frivillig og ulønnet arbeid for å ivareta rettsstaten, rettssikkerheten og menneskerettighetene. En del av dette arbeidet består i å utarbeide høringsuttalelser.

Advokatforeningens høringsarbeid er organisert i 27 lovutvalg og 13 faste utvalg, oppdelt etter særskilte rettsområder og rettslige interesseområder. Om lag hundre høringsuttalelser utarbeides av Advokatforeningens tillitsvalgte advokater hvert år.

Alle våre høringsuttalelser er forfattet av advokater med ekspertise innenfor det rettsområdet som lovforslaget gjelder. En ekspertise som ikke er hentet kun fra juridisk teori, men fra advokatenes praktiske erfaring med å bistå sine klienter – i den norske rettsstatens hverdag. Denne høringsuttalelsen er skrevet ut fra Advokatforeningens ønske om å bidra til gode lovgivningsprosesser, og gode lover.

2 SAKENS BAKGRUNN

Vi viser til høring med forslag til endringer i politiloven, politiregisterloven og politiregisterforskriften, publisert den 07.10.2021, med høringsfrist den 07.01.2022.

Denne høringen er i hovedsak utarbeidet av Advokatforeningens lovutvalg for IKT og personvern. Lovutvalget består av Cecilie Wille Søvik, Eirin Helen Hauvik, Christopher Sparre-Enger Clausen, Jarle Roar Sæbø, Øyvind Molven, Malin Tønseth og Kari Gimmingsrud, som alle har lang erfaring og god kompetanse innfor det aktuelle rettsområdet. Høringen er også forelagt Menneskerettighetsutvalget som består av advokatene Else McClimans (leder), Maria Hessen Jacobsen, Nicolai V. Skjerdal, Kristian Fredheim, Aurora Lindeland Geelmuyden, Åge Gustad, Ellen Karine Hektoen og Elisabeth Roscher.

Madeleine Engh bistår utvalget som sekretær.

3 KOMMENTARER

3.1 Generelt om forslaget

Advokatforeningen vil innledningsvis knytte noen overordnede og generelle bemerkninger til forslaget som gir vidtrekkende hjemler for PST til å samle inn og behandle (lagre, systematisere og analysere) store mengder åpent tilgjengelig informasjon. Forslaget reiser etter Advokatforeningens syn mange og til dels komplekse spørsmål som har en side mot både menneskerettslige og personvernrettslige forhold, og som – etter Advokatforeningens syn - på en rekke punkter er mangelfullt utredet/beskrevet og begrunnet.

Departementet ser ut til å erkjenne en rekke problematiske forhold og nevner at det er knyttet betydelige personvernmessige betenkeligheter til å gi PST hjemmel til å innsamle og behandle store mengder informasjon fra åpne kilder. Departementet legger også til grunn at ordningen som foreslås i praksis vil medføre et inngrep i retten til privatliv etter Grunnloven § 102, EMK artikkel 8 og SP artikkel 17 samt at ordningen etter omstendighetene også vil kunne utgjøre et inngrep i ytringsfriheten jf. Grunnloven § 100, EMK artikkel 10 og SP artikkel 19 ved ha en nedkjølende effekt på denne friheten. Slik Advokatforeningen oppfatter forslaget vurderer departementet likevel at innsamlingen og behandlingen av informasjonen er nødvendig og forholdsmessig for å sette PST i stand til å ivareta oppgaven som innenlands etterretningstjeneste på en forsvarlig måte.

Til dette vil Advokatforeningen for det første bemerke at det stilles strenge krav til den nødvendighetsvurderingen som må foretas både ved inngrep i menneskerettigheter og etter personvernregelverket. Etter Advokatforeningens syn fremstår departementets vurderinger på dette punktet overfladiske og dets konklusjoner som tynt begrunnet. Advokatforeningen merker seg blant annet at det i svært liten grad er knyttet konkrete kommentarer til det reelle trusselbildet. Advokatforeningen kan heller ikke se at departementet har gjort en nærmere og detaljert vurdering av de potensielle personvernmessige nedsidene ved innsamling og lagring av omfattende mengder av informasjon i opptil 15 år, slik som kreves etter de grunnleggende personvernrettslige prinsippene. Disse prinsippene følger ikke bare av personvernforordningen (GDPR), men også av andre rettslige dokumenter slik som Europarådets konvensjon om personvern (ETS nr. 108), og OECD guidelines. Tilsvarende savnes en grundigere vurdering av inngrepet i retten til privatliv og de potensielle negative effektene tiltakene vil kunne ha på ytringsfriheten.

Advokatforeningen anerkjenner at den digitale hverdagen har medført store endringer i trusselbildet som blir stadig mer sammensatt og komplekst, og at internett benyttes i økende grad til planlegging og gjennomføring av bl.a. terrorhandlinger. Den teknologiske og samfunnsmessige utviklingen bidrar i denne forbindelse til at mengden informasjon som genereres har økt betraktelig. Som følge av dette er det et sterkt behov for rettidig, relevant og pålitelig etterretning som kan danne grunnlag for beslutninger av betydning for nasjonale sikkerhetsinteresser. Begrunnelsen for å åpne for lagring, systematisering og analysering av store mengder åpent tilgjengelig informasjon til etterretningsformål er ifølge departementet primært behovet for at PST skal ivareta etterretningsoppdraget, herunder oppfylle forventningen om å "følge med" på internett.

Likevel er det etter Advokatforeningens vurdering i liten grad belyst i forslaget hvordan slik omfattende

informasjonsinnhenting fra åpne kilder er egnet til å oppnå dette formålet og om det er forholdsmessig med slik omfattende innsamling av data, og lagring over så lang tid, som det er foreslått her. Ifølge departementet er den foreslåtte typen masseinnsamling av informasjon mindre inngripende enn andre typer masseovervåkning, uten at grunnlaget for denne konklusjonen fremgår i nevneverdig detalj. Relevante likheter og forskjeller er for eksempel ikke beskrevet og analysert nærmere. Det vises også til Utredningsinstruksen som gir regler for prosedyren som skal følges ved utredning av reformer, regelendringer og andre tiltak og som skal sikre at den instans som har ansvaret for saken, utreder alle relevante og vesentlige konsekvenser av forslaget. Advokatforeningen mener at det er flere sider av saken her, herunder potensielle negative konsekvenser for barn, nedkjølende effekter samt forholdsmessighetsvurderinger som er utilstrekkelig utredet.

Advokatforeningen vil i det følgende kommentere på enkelte deler av forslaget som etter Advokatforeningens syn er særlig problematiske fra et rettslig ståsted og punkter hvor det kan reises spørsmål ved om forslagene er nødvendige. Det er etter Advokatforeningens syn vanskelig å vurdere om kravet til nødvendighet vil være oppfylt, da flere av departementets utredninger fremstår som knappe og mangelfulle.

3.2 Regulering av PSTs etterretningsoppdrag, gjeldende rett og andre land

3.2.1 Tydeliggjøring og regulering av PSTs etterretningsoppdrag

Det fremgår i høringsnotatet punkt 5.1.2 at en eksplisitt lovfesting av at PST er Norges innenlands etterretningstjeneste ikke vil innebære noen realitetsendring. Det vises til at PST allerede i dag har denne funksjonen. Det fremgår av gjeldende § 17 c nr. 1. i politiloven at PST skal utarbeide trusselvurderinger til bruk for politiske myndigheter. Departementet presiserer at den foreslåtte endringen der det tydeliggjøres at PST skal drive etterretningsvirksomhet i tilknytning til de typer straffbare forhold tjenesten skal forebygge og etterforske etter politiloven § 17 b første ledd heller ikke vil utvide tjenestens mandat. Det synes derfor klart at hovedformålet med lovforslaget er å sikre at PST får tilgang til et bredere informasjonsgrunnlag som trusselvurderingene og andre analyser kan baseres på.

Departementet fremhever på side 5 at det ikke er tvilsomt at PST allerede i dag har anledning til å behandle informasjon fra åpne kilder når behandlingen er knyttet til tjenestens oppdrag, slik dette er definert i politiloven, så lenge vilkårene for behandling av opplysningene etter politiregisterloven er oppfylt.

Advokatforeningen savner en grundigere redegjørelse for og drøftelse av hvorfor eksisterende hjemler og virkemidler ikke er tilstrekkelige for å oppnå det angitte formålet. Advokatforeningen vil blant annet bemerke at grensene mellom PST oppdrag knyttet til å følge med på utviklingen og individspesifikk etterretning ikke synes tilstrekkelig belyst. Omfattende innsamling av åpen kommunikasjon fra/mellom egne borgere i en slik skala som forslaget legger opp til, muliggjør etter Advokatforeningens syn åpenbart overvåkning av enkeltindivider i større utstrekning enn det vi har sett tidligere. Advokatforeningen mener også at det i liten grad er vurdert om dagens hjemler er tilstrekkelige til å oppnå det angitte formålet.

3.2.2 Andre lands rett

Når det gjelder andre lands rett omtales gjeldende regelverk i Danmark, Sverige og Finland kun helt kortfattet og det er etter Advokatforeningens syn ikke tilstrekkelig klargjort om forslaget om bulkinnsamling av åpen tilgjengelig informasjon samsvarer med eller går lengre enn lov hjemler til etterretningstjenestene i land som Norge har lang tradisjon for å sammenligne seg med innenfor dette og andre rettsområder. Slik Advokatforeningen likevel oppfatter situasjonen ser imidlertid forslaget ut til å gå noe lengre enn det som er lagt til grunn i tilsvarende hjemmelsgrunnlag for både Danmark, Sverige og Finland, som blant annet alle ser ut til å forutsette en konkret nødvendighetsvurdering. Ut fra de sparsomme detaljene som er gitt er dette imidlertid vanskelig å fastslå med sikkerhet.

3.2.3 Gjeldende rett

Advokatforeningen merker seg ellers at henvisninger til gjeldende norsk personvernlovgivning, herunder den generelle personvernforordningen (GDPR) som er tatt inn i norsk rett gjennom personvernloven, er fraværende i høringsnotatet kapittel 3 og omtalen av gjeldende rett. I kapittel 5.2.1 omtales kort Politiregisterloven som gir særregler om behandling av personopplysninger innen denne sektoren. Hensynene bak disse særreglene og systematikken som ligger til grunn er imidlertid lite omtalt. Til dette vil Advokatforeningen bemerke at det følger av personopplysningsloven § 2 at forordningen og loven gjelder med mindre annet er bestemt i eller med hjemmel i lov. Nasjonale regler som gjennomfører direktiv (EU) 2016/680, vil være et eksempel på slike regler, og reglene vil dermed gå foran bestemmelsene i personopplysningsloven og forordningen. Hvorvidt reglene i personopplysningsloven og forordningen kommer til supplerende anvendelse i disse tilfellene, eller om de er fraveket i sin helhet, må avgjøres på bakgrunn av en tolkning av de aktuelle reglene, jf. Prop.56 LS (2017-2018) punkt 4.5.2. Slike vurderinger fremgår i liten grad av høringsnotatet. Når departementet ser at det er knyttet betydelige personvernmessige betenkeligheter til forslaget (høringsnotatet s. 20), er det desto mer påkrevet å klargjøre forholdet til personopplysningsloven og GDPRs øvrige regler, for eksempel kravene til relevans, særregler om profilering mv. I lys av at lovforslaget innebærer utvidelse av særreglene på området mener Advokatforeningen derfor at det hadde vært hensiktsmessig med en nærmere omtale av forholdet mellom den generelle personvernforordningen og nasjonal særlovgivning for politiet.

3.3 Behandling av åpent tilgjengelig informasjon til etterretningsformål – endringer i politiregisterloven og politiregisterforskriften

3.3.1 Formål og nødvendighet

Politiregisterloven er – på lik linje med all annen personvernlovgivning – basert på at opplysninger bare kan behandles dersom dette er nødvendig og relevant for nærmere angitte formål, jf. §§ 4 og 5. Dersom det gjelder behandling av særlige kategorier av personopplysninger, er kravet skjerpet. Behandlingen kan bare skje dersom det er «strengt nødvendig ut fra formålet», jf. § 7.

Departementets forslag om å gi PST hjemmel til å lagre store mengder av informasjon fra åpne kilder uten at det foretas noen nærmere vurdering av behovet og nødvendigheten, er noe nytt i norsk sammenheng. Både fra et menneskerettighetsperspektiv og fra et personvernståsted ser Advokatforeningen betydelige betenkeligheter ved en slik hjemmel. Slik hjemmelen er utformet, vil det

være opp til PST å avgjøre hvorvidt innsamlingen skjer i tråd med etterretningsformålet, jf. forslaget til ny § 65 a. En så vid formålsbeskrivelse innebærer i praksis ingen begrensning for PST. Departementet synes å erkjenne dette, jf. høringsnotatet si 23 hvor det vurderes om adgangen til å behandle offentlig tilgjengelig informasjon bør begrenses. Departementet konkluderer med at dette vil være vanskelig å gjennomføre i praksis. Dette mener Advokatforeningen at burde vært utredet nærmere.

For eksempel kan det være aktuelt å begrense PSTs adgang til å samle inn og lagre åpent tilgjengelig informasjon om barn. Barn nyter en særskilt beskyttelse etter personvernregelverket, jf. blant annet GDPR fortalepunkt 38 hvor det blant annet uttales:

«Barns personopplysninger fortjener et særlig vern, ettersom barn kan være mindre bevisste på aktuelle risikoer, konsekvenser og garantier samt på de rettigheter de har når det gjelder behandling av personopplysninger. Et slikt særlig vern bør især få anvendelse på bruk av barns personopplysninger for markedsføringsformål eller for å opprette personlighets- eller brukerprofiler samt på innsamling av personopplysninger om barn når de bruker tjenester som tilbys direkte til barn. Samtykke fra den som har foreldreansvaret, bør ikke være nødvendig i forbindelse med forebyggings- eller rådgivningstjenester som tilbys direkte til barn.»

Også i Direktiv (EU) 2016/680 er hensynet til barns rettsvern trukket fram, blant annet i fortalepunkt 50 (vår understrekning):

«... Den dataansvarlige bør navnlig have plikt til at gjennomføre passende og effektive foranstaltninger og bør kunne påvise, at behandlingsaktivitetene overholder dette direktiv. Sådanne foranstaltninger bør ta høyde for behandlingens karakter, omfang, sammenheng og formål samt risikoen for fysiske personers rettigheter og frihedsrettigheter. De foranstaltninger, som den dataansvarlige træffer, bør omfatte udarbejdelse og gennemførelse af særlige garantier vedrørende behandling af personoplysninger om sårbare fysiske personer såsom børn».

Advokatforeningen kan ikke se at slike vurderinger er foretatt av departementet. Også sett i lys av den lange lagringstiden på 15 år som er foreslått mener Advokatforeningen at dette er særlig problematisk.

Det rettslige kravet om at en behandling av personopplysninger skal være nødvendig jf. politiregisterloven § 64 betyr i utgangspunktet at terskelen er høy. Advokatforeningen har problemer med å se at det er mulig å ivareta kravet til nødvendighet samtidig som PST gis hjemler som foreslått.

Det er også på det rene at forslaget vil innebære behandling av en slik art at det vil utgjøre et inngrep i retten til privatliv etter bl.a. Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8. Det er også en risiko for at de foreslåtte tiltakene vil kunne ha en nedkjølende effekt på ytringsfriheten, ved at den enkelte vil kunne modifisere eller sensurere ytringene sine, eller helt unnlate å ytre seg på internett, på grunn av frykt for eller kunnskap om at ytringene vil kunne lagres hos PST – også selv om vedkommende senere angrer og sletter eller redigerer sin opprinnelige ytring. Departementet synes også å ha oversett at forslaget ikke bare vil gjelde ytringer/informasjon som den enkelte frivillig har lagt ut om seg selv. Innsamlingen vil uvegerlig også omfatte informasjon om enkeltindivider, som er lagt ut av andre, uten den enkeltes samtykke. Det vil også omfatte opplysninger som det var ulovlig, endog straffbart å offentliggjøre.

Inngrep i retten til privatliv kan være lovlig dersom tiltaket har tilstrekkelig hjemmel, er iverksatt for å oppnå et legitimt formål, er egnet til å realisere formålet og er nødvendig, altså at det ikke foreligger

alternative mindre inngripende tiltak for å oppnå samme formål. I tillegg må tiltaket være forholdsmessig. Etter Advokatforeningens syn er den foreslåtte masseinnsamlingen av informasjon fra åpne kilder uten målrettede metoder i utgangspunktet et svært inngripende tiltak overfor en stor andel av befolkningen og deres privatliv. Dette forsterkes av det er foreslått en svært lange lagringstid på 15 år. Sentrale spørsmålet i denne forbindelse er om trusselsituasjonen vi befinner oss i, er av en slik karakter, også i Norge, at de prinsipielle begrensninger nedfelt i Grunnloven 102 og EMK artikkel 8 må vike. Videre er det et grunnleggende spørsmål hvor inngripende virkemidler myndighetene skal gis for å kunne avdekke ukjente trusler.

Advokatforeningen kan ikke se at departementet har vurdert disse spørsmålene i tilstrekkelig grad, herunder om målene kan oppnås på en mindre inngripende måte, for eksempel trendanalyser ved bruk av anonymiserte data, kortere tidsperioder osv.

3.3.2 *Definisjonen av "åpent tilgjengelig informasjon"*

Departementet foreslår at PST skal kunne behandle «åpent tilgjengelig informasjon». Begrepet er negativt avgrenset og vil omfatte all informasjon som ikke krever forsering av passord eller lignende beskyttelsesmekanismer. Hva som er lignende beskyttelsesmekanismer, er imidlertid ikke klart nok definert. Advokatforeningen mener at departementet i større grad må klargjøre hva som menes med «åpen tilgjengelig informasjon» og «lignende beskyttelsesmekanismer». Vil det regnes som åpen informasjon dersom det er lukkede grupper som krever medlemskap, jf. høringsnotatet s. 22. Kan PST for eksempel opprette falske brukere for å få tilgang til nettfora eller grupper som er lukkede og kun for medlemmer. Dette må klargjøres av departementet.

Advokatforeningen oppfatter at begrepet «åpent tilgjengelig informasjon» skal forstås svært vidt og antar at PST i praksis kan samle inn og lagre alt som er observerbart. Eksempler på slik informasjon er åpne politiske møter som strømmes, blogger, podkaster, uttalelser på Twitter og andre sosiale medier, ulike grupper og foreninger på Facebook, kommentarfelt osv. Advokatforeningen er bekymret for at en slik innsamling og lagring av informasjon for etterretningsformål vil ha en nedkjølende effekt på demokratiet og informasjonssamfunnet, for eksempel kritikk av myndighetene. Resultatet kan være at vi reduserer eller fjerner offentlige debatter som vi ønsker å ha i det åpne rom, selv om det kan være ubehagelige ytringer.

Advokatforeningen vil videre understreke at hva som er åpent tilgjengelig informasjon etter definisjonen i forslaget, ikke nødvendigvis gjenspeiler befolkningens oppfatning av hvilken informasjon som er offentlig og åpen. Det er glidende overganger fra informasjon som er fremsatt i private nettfora til generell informasjon fremsatt på en offentlig arena rettet mot et bredt publikum. Det er etter Advokatforeningens syn svært viktig at departementet klargjør hvilke grenser som gjelder for PSTs informasjonsinnhenting. En negativ avgrensning er lite egnet til dette. Videre mener vi at begrepet «lignende beskyttelsesmekanismer» er uklart og vanskelig å forstå. Legalitetsprinsippet tilsier at PSTs adgang til å gripe inn i den private sfæren må være klart angitt.

En annen bekymring som Advokatforeningen vil fremheve er at en slik hjemmel for PST kan føre til at kriminaliteten går over i lukkede fora hvor dialogen er beskyttet av passord eller andre beskyttelsesmekanismer. Dette synes i begrenset grad å være utredet av departementet.

3.3.3 Slettefristen

Departementet har videre foreslått at opplysningene skal slettes senest etter 15 år. I henhold til forslaget gjelder denne fristen sletting av opplysninger som PST blir klar over at eksempelvis et nedlastet datasett ikke inneholder opplysninger av etterretningsmessig verdi, eller det av andre grunner ikke lenger er nødvendig for etterretningsformål. Det foreligger likevel unntak fra slettefristen på 15 år dersom opplysningene brukes i forebyggende sak eller i etterforskning, hvor slike opplysninger vil kunne behandles videre.

Advokatforeningen er av den oppfatning at lagringsperioden på 15 år er for lang. Departementet har i liten grad begrunnet hvorfor så lang lagring er nødvendig. Advokatforeningen vil særlig påpeke at jo lenger tid som går, jo vanskeligere vil det også være å kontrollere om opplysningene er korrekte. For en registrert person vil det også være svært vanskelig å forholde seg til, og eventuelt forsvare seg mot, informasjon som er gammel. Advokatforeningen vil i den sammenheng minne om hva som ble sagt under punkt 3.31 ovenfor, om at innsamlingen uvegerlig også vil omfatte opplysninger om enkeltindivider, som er lagt ut uten deres samtykke, av tredjepersoner. Dette har også en side til at forslaget inneholder et unntak fra kravet til korrekthet, som er en sentral rettsverngaranti og et grunnleggende personvernprinsipp.

Hvordan slettefristen på 15 år skal anvendes reiser også flere spørsmål som ikke er berørt i notatet. Advokatforeningen viser for eksempel til at det er uklart hvordan sletteregelen skal anvendes dersom PST genererer ny informasjon av gammel informasjon, for eksempel ved berikelse av data. Videre er det uklart hvordan slettefristen skal anvendes dersom PST har utlevert informasjon til andre organer.

3.3.4 Unntak fra kravet til korrekthet mv.

Departementet foreslår å gjøre unntak fra kravet til opplysningenes korrekthet og det særskilte krav som gjelder for behandling av særlige kategorier av personopplysninger. Advokatforeningen har forståelse for at det er vanskelig å anvende disse prinsippene for en bulkinnsamling av data som det er foreslått at PST skal få myndighet til. Samtidig vil vi påpeke at de rettslige prinsippene som det gjøres unntak fra er sentrale rettssikkerhetsprinsipper og ivaretar interesser som vi anser som sterkt beskyttelsesverdige, for eksempel fagforeningstilhørighet, politisk syn, etnisitet mv. Advokatforeningen mener at departementet burde ha vurdert ulempene ved å bruke slik unntak.

3.3.5 Kontrollmekanismene og sikkerhetsreglene

Departementet har foreslått at en sentral sikkerhetsmekanisme skal være at den lagrede informasjonen sperres slik at opplysningene kun kan brukes til de konkret angitte formålene, at opplysningene skal holdes atskilt fra opplysninger som ellers behandles hos PST, og at tilgang til opplysningene bare skal gis til personer som har fått særskilt bemyndigelse. Bruk av opplysningene skal kunne spores, for derved å kunne avdekke eventuell urettmessig bruk, og sikre at EOS-utvalget kan føre kontroll med behandlingen.

Advokatforeningen støtter forslaget om at opplysningene i sin helhet skal sperres, slik at opplysningene ikke kan søkes i eller benyttes for andre formål eller deles med andre.

Advokatforeningen er imidlertid ikke enig i forslaget at de sperrede opplysningene uten videre også skal kunne brukes i de tilfellene der det er åpnet etterforskning av lovbrudd som nevnt i politiloven § 17 b eller i forbindelse med en forebyggende sak. Begrunnelsen for forslaget om masseinnsamling av informasjon er behovet for et bredere informasjonsgrunnlag som grunnlag for trusselvurderingene mv. – altså etterretningsoppdraget og ikke håndtering av forebyggende saker eller etterforskning av straffesaker. I disse tilfellene har PST andre og mer målrettede virkemidler (for eksempel tvangsmidler) til rådighet. Bruk av masseinnhentet informasjon kan også stilles seg forskjellig avhengig av om det er snakk om bruk som grunnlag for å åpne en straffesak eller bruk i en pågående straffesak. Spørsmålet har altså flere prinsipielle sider som etter Advokatforeningens syn ikke er tilstrekkelig vurderte i høringsnotatet. I tillegg er de straffbare forholdene som er opplistet i politiloven § 17 b svært ulikeartet. Det er for eksempel stor forskjell på mistanke om overtredelse av straffeloven kap. 18 (terrorhandlinger) og mulig overtredelse av en del bestemmelser i eksportkontrollforskriften og sanksjonsloven.

Dersom opplysningene skal kunne brukes til andre formål enn etterretningsvirksomhet, må dette etter Advokatforeningens syn vurderes nærmere på prinsipielt grunnlag og det må også vurderes eksplisitt og særskilt for de ulike straffbare forholdene opplistet i politiloven § 17b.

Advokatforeningen er heller ikke enig i departementets konklusjon om at forslaget ikke innebærer aspekter som gjør EMDs uttalelser om at inngrepet i individets rettigheter etter EMK artikkel 8 tiltar underveis i prosessen, overførbare. Selv om EMDs uttalelser gjelder bulkinnsamling av grensekryssende informasjon relatert til en annen form for masseinnhenting, vil innsamlingen og potensiell bruk av opplysningene åpenbart medføre at inngrepet i individets rettigheter tiltar etter hvert som det gjøres søk i opplysningene og disse benyttes for formålene. Dersom forutgående kontroll av søk og bruk av opplysningen ikke skal innføres som kontrollmekanisme, er Advokatforeningen av den oppfatning at det blir særskilt viktig at all bruk av opplysninger registreres og kan spores, samt at registreringer faktisk gjennomgås regelmessig med det formål å avdekke eventuell uautorisert tilgang til og bruk av opplysningene som foreslått.

I høringsnotatet påpeker departementet at det ikke kan utelukkes at forslaget vil medføre at EOS-utvalget vil motta flere begjæringer om kontroll, og at det i tillegg vil være naturlig at utvalget regelmessig kontrollerer PSTs bruk av sperrede opplysninger, herunder også hvem som har tilgang til de sperrede opplysningene. Likevel mener departementet at dette vil kunne dekkes innenfor utvalgets tildelte budsjettammer. Sett i lys av at forslaget innebærer så vidtrekkende hjemler for PST til å samle inn og behandle store mengder informasjon over en tidsperiode på 15 år, er Advokatforeningen av den oppfatning at det bør sikres at EOS-utvalgets budsjettammer legger til rette for at en slik regelmessig kontroll utføres i praksis for å sikre at tilgangen og bruken av informasjonen skjer i henhold til de formålene og i tråd med de kravene som er satt.

På overnevnte bakgrunn, vil Advokatforeningen foreslå at departementet vurderer å lovfeste krav til at de foreslåtte hjemler og bruken av disse for innsamling og bruk av informasjon, skal evalueres etter en nærmere angitt tidsperiode, eksempelvis 5 år. Et slikt evalueringskrav skal omfatte vurdering av om hovedformålet med hjemlene oppfylles, og om de etablerte kontrollmekanismene fungerer tilfredsstillende.

3.4 Øvrige kommentarer

3.4.1 Bruk av teknologi

I forslaget viser departementet til at det vil kunne være nødvendig at behandlingen skjer helt eller delvis ved hjelp av automatiserte metoder, men forslaget legger imidlertid ingen føringer på hvordan opplysningene skal behandles for å ivareta etterretningsformålet eller begrensninger på hvilken type teknologi som er tillatt å benytte utover at eventuelle automatiserte analyseverktøy må innrettes for å kartlegge trender og utviklingstrekk innenfor PSTs ansvarsområde, og at bruk av automatiserte analyseverktøy ikke kan skje med det formål å kartlegge enkeltindividers aktivitet på nett.

Ettersom vi lever i et samfunn med utstrakt bruk av nye teknologiske verktøy som også stadig utvikles, mener Advokatforeningen at det bør lovfestes begrensninger for bruken av visse typer teknologi. Det vises eksempelvis til teknologi med kunstig intelligens som i praksis utgjør teknologi som er egnet for masseovervåkning, og som må anses ha en så inngripende karakter at benyttelsen vil være innskrenkende på grunnleggende rettigheter til å utøve aktivitet, bevege og ytre seg fritt uten frykt for å bli overvåket. I den forbindelse fremheves det at EU-kommisjonens forslag til forordning om bruk av kunstig intelligens som ble lagt frem 21. april 2021, vil få betydning også innenfor offentlige samfunnsområder. Bruk av kunstig intelligens innenfor politi og annen myndighetsutøvelse vil være definert som høyrisiko på noen områder, og forslaget fra EU-kommisjonen forutsetter da etablering av risikohåndtering og en rekke andre krav.

Advokatforeningen mener på denne bakgrunn at departementets forslag må gi klarere føringer på hvilke typer teknologi det skal være tillatt å benytte, samt relevante tilleggskrav ved bruk av teknologi som innebærer høy risiko.

3.4.2 Andre privatrettslige aspekter

Når forslaget innebærer en så vid hjemmel for PSTs innsamling og behandling av «åpent tilgjengelig informasjon» hvor det samtidig gis så frie rammer for bruk av teknologi, vil det være vanskelig å se at denne innsamlingen og behandlingen av informasjon ikke vil berøre andre privatrettslige rettigheter utover grunnleggende personvern og ytringsfrihet, som eksempelvis bruk av utenlandske kilder, brukervilkår eller immaterielle rettigheter utover henvisning til åndsverkloven § 33. Likevel innebærer forslaget fra departementet ingen vurderinger relatert til øvrige privatrettslige rettigheter som vil være relevante ved masseinnsamling av informasjon og data fra offentlige tilgjengelige kilder, og Advokatforeningen mener disse sidene ved forslaget også må vurderes.

Vennlig hilsen



Jon Wessel-Aas
leder



Merete Smith
generalsekretær

Saksbehandler: Hedda Emilie Berntsen
heb@advokatforeningen.no